

**METHODOLOGY OF WORKING ON TEXT IN PRIMARY SCHOOL NATIVE LANGUAGE.
AND READING LITERACY CLASSES: IN THE LIGHT OF THE “UZBEKISTAN-2030”
STRATEGY**

Nazarova Dilnoza Eraliyevna,

Sadarova Nilufar

Abstract

This article analyzes the current issues of methodology for working with text in primary school mother tongue and reading literacy lessons. It highlights effective pedagogical approaches aimed at developing students' skills in understanding, analyzing, and interpreting texts. The research is examined from the perspective of the priority tasks in education outlined in the "Uzbekistan-2030" strategy, particularly the necessity of forming students' critical thinking and creative abilities. The article proposes innovative methods for text work based on modern educational standards and substantiates their practical significance. The findings contribute to improving the quality of primary education.

Keywords

Primary Education, Mother Tongue, Reading Literacy, Text Work, Methodology, Uzbekistan-2030 Strategy, Critical Thinking, Pedagogical Approaches

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasining dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Unda o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va interpretatsiya qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik yondashuvlar yoritilgan. Tadqiqot "O'zbekiston-2030" strategiyasida belgilangan ta'lim sohasidagi ustuvor vazifalar, xususan, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish zaruriyati nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy ta'lim standartlari asosida matn bilan ishlashning innovatsion usullarini taklif etib, ularning amaliy ahamiyatini asoslaydi. Natijalar boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

Boshlang'ich Ta'lim, Ona Tili, O'qish Savodxonligi, Matn Ustida Ishlash, Metodika, O'zbekiston-2030 Strategiyasi, Tanqidiy Fikrlash, Pedagogik Yondashuvlar

Аннотация

В данной статье анализируются актуальные вопросы методики работы с текстом на уроках родного языка и читательской грамотности в начальных классах. В ней освещаются эффективные педагогические подходы, направленные на развитие у учащихся навыков понимания, анализа и интерпретации текстов. Исследование рассматривается с точки зрения

приоритетных задач в сфере образования, обозначенных в Стратегии «Узбекистан-2030», в частности, необходимости формирования у учащихся критического мышления и творческих способностей. Статья предлагает инновационные методы работы с текстом на основе современных образовательных стандартов и обосновывает их практическую значимость. Полученные результаты способствуют повышению качества начального образования.

Ключевые слова

Начальное Образование, Родной Язык, Читательская Грамотность, Работа С Текстом, Методика, Стратегия Узбекистан-2030, Критическое Мышление, Педагогические Подходы

Kirish

O'zbekiston-2030 strategiyasi, 2023-yil 11-sentabrda qabul qilingan bo'lib, Yangi O'zbekistonda barpo etish yo'lidagi ta'lim islohotlarining asosiy hujjati sifatida e'tirof etiladi [1, 2]. Ushbu strategiya fuqarolarning intilishlarini ro'yobga chiqarish, sog'lom va bilimli avlodni shakllantirish, kuchli iqtisodiyotni qurish hamda adolat va barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Ta'lim tizimini jamoatchilik talablari va xalqaro standartlarga javob beradigan darajaga ko'tarish asosiy maqsadlardan biridir [1]. So'nggi yetti yilda maktabgacha ta'lim qamrovi 27 foizdan 72 foizga, oliy ta'limga qamrov esa 9 foizdan 42 foizga oshgani, universitetlar soni 77 tadan 212 taga ko'paygani bu boradagi sezilarli yutuqlardan dalolat beradi [1]. 2024-yil 1-fevralda imzolangan "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonun esa o'qituvchilarning huquqlari, majburiyatlari va ijtimoiy himoyasini belgilab berdi [1].

Ushbu keng ko'lamli islohotlar zamirida boshlang'ich ta'lim, xususan, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasi muhim o'rin tutadi. Zero, o'quvchilarning savodxonlik darajasi ularning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatlari va jamiyatdagi faol ishtiroki uchun poydevor hisoblanadi. Raqamli asrda ta'lim landshafti sezilarli o'zgarishlarga duch keldi, innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning o'rganish usullarini va o'qituvchilarning dars berish usullarini tubdan o'zgartirmoqda [4]. Ona tili va o'qish savodxonligi darslariga ilg'or o'qitish usullarini strategik joriy etish o'quvchilarning umumiy o'quv tajribasini yaxshilash bilan birga, ularning savodxonlik natijalarini ham sezilarli darajada oshirganligi isbotlangan [4].

Mazkur maqola "O'zbekiston-2030" strategiyasi talablari nuqtai nazaridan boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning dolzarb masalalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yo'llarini faollashtirish, o'quvchilarning materialga bo'lgan qiziqishini oshirish va ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish kabi jihatlar atroficha ko'rib chiqiladi [4]. Tadqiqotning maqsadi – "O'zbekiston-2030" strategiyasining ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlari asosida matn ustida ishlash metodikasini innovatsion yondashuvlar orqali takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

"O'zbekiston-2030" strategiyasi ta'lim sohasidagi keng ko'lamli islohotlarning asosiy yo'nalishlarini belgilab berganligi sababli, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida

matn ustida ishlash metodikasini ushbu strategiya talablari nuqtai nazaridan tahlil qilish dolzarb ilmiy muammodir. Adabiyotlar tahlili mavjud tadqiqotlarni umumlashtirish, ularning yutuq va kamchiliklarini aniqlash, shuningdek, ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligini asoslash imkonini beradi. So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirilgan bo'lib, bu jarayon davlat byudjetidan ta'limga ajratilayotgan xarajatlarning sezilarli darajada oshishi bilan birga kechgan [3]. Xususan, so'nggi olti yilda ta'limga ajratilgan davlat byudjeti xarajatlari 4,3 barobarga ko'paygan, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablar soni ortgan, o'qituvchilarning ish haqi deyarli to'rt barobarga oshirilgan [3]. Bu o'zgarishlar ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan jiddiy e'tibordan dalolat beradi va boshlang'ich ta'limda savodxonlikni rivojlantirishga yangicha yondashuvlarni talab qiladi.

"O'zbekiston-2030" strategiyasining ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlari, xususan, maktabgacha ta'lim qamrovini 100 foizga yetkazish, oliy ta'limga qamrovni kamida 50 foizga oshirish, umumta'lim maktablarini yuqori malakali pedagog kadrlar bilan to'liq ta'minlash va oliy ta'lim muassasalarida ilmiy salohiyatni 70 foizga yetkazish kabi maqsadlar [1, 2] savodxonlikni rivojlantirishning uzluksiz tizimini yaratishni ko'zda tutadi. Maktabgacha ta'lim qamrovining 2016 yildagi 27 foizdan 2023 yilda 72 foizga, oliy ta'lim qamrovining esa 9 foizdan 42 foizga oshirilishi [1, 3] ta'limning barcha bosqichlarida sifat va samaradorlikni ta'minlash zaruratini kuchaytiradi. Bu o'zgarishlar boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini qayta ko'rib chiqishni, uni zamonaviy talablar va xalqaro standartlarga moslashtirishni taqozo etadi. Strategiya, shuningdek, 715 ta olis maktab o'quvchilarini bepul avtobuslar bilan ta'minlash, har yili 500 nafar xorijiy til mutaxassisini jalb qilish, barcha o'rta maktablarda kasb-hunar o'rgatishni yo'lga qo'yish va pedagoglarning o'rtacha ish haqini ikki barobarga oshirish kabi chora-tadbirlarni ham o'z ichiga oladi [2]. Bu choralar ta'lim muhitini yaxshilash va o'qituvchilarning motivatsiyasini oshirish orqali bilvosita savodxonlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, strategiyada belgilangan 5 million o'quvchi va aholini kitobxonlikka jalb qilish [2] maqsadi matn bilan ishlash ko'nikmalarini nafaqat darslik doirasida, balki kengroq kontekstda, ya'ni turli janr va mazmundagi matnlarni tushunish va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishni talab qiladi. Shuningdek, 1000 ta maktabda fanlardan amaliy mashg'ulotlar ulushini 60 foizga yetkazish [2] kabi tashabbuslar o'quvchilardan ilmiy-ommabop va funksional matnlarni tushunish, ulardan ma'lumot olish va amaliy vaziyatlarda qo'llash bo'yicha yuqori darajadagi savodxonlikni talab qiladi.

Raqamli asrda ta'lim landshafti sezilarli o'zgarishlarga duch keldi, innovatsion pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning o'rganish usullarini va o'qituvchilarning dars berish usullarini tubdan o'zgartirmoqda [4]. Ona tili va o'qish savodxonligi darslariga ilg'or o'qitish usullarini strategik joriy etish o'quvchilarning umumiy o'quv tajribasini yaxshilash bilan birga, ularning savodxonlik natijalarini ham sezilarli darajada oshirganligi isbotlangan [4]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, matn ustida ishlashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish, masalan, elektron darsliklar, interfaol topshiriqlar, multimedia resurslari va onlayn platformalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, o'quv materialini chuqurroq o'zlashtirish va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, "O'zbekiston-2030" strategiyasida ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan e'tibor [2] matn ustida ishlash metodikasiga AKTni integratsiya qilish zaruratini yanada kuchaytiradi. Bu borada, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yo'llarini faollashtirish, o'quvchilarning materialga bo'lgan qiziqishini oshirish va ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish kabi jihatlar innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy afzalliklari sifatida qayd etilgan [4]. Ushbu texnologiyalar "Yangi

O'zbekiston"ni barpo etish yo'lida bilimli va sog'lom avlodni shakllantirish, kuchli iqtisodiyotni qurish [1] kabi strategik maqsadlarga erishishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi, chunki ular o'quvchilarni kelajakning raqamli talablariga mos ravishda tayyorlaydi.

"O'zbekiston-2030" strategiyasi ta'lim tizimini jamoatchilik talablari va xalqaro standartlarga javob beradigan darajaga ko'tarishni asosiy maqsadlardan biri sifatida belgilaydi [1]. Bu maqsadga erishish uchun boshlang'ich sinf o'quvchilarida nafaqat o'qish va yonikmalarini, balki matnni tushunish, tahlil qilish va undan amaliyotda foydalanish kompetensiyalarini shakllantirish zarur. Xalqaro baholash dasturlari (PISA, PIRLS) tajribasi shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning savodxonlik darajasi ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu sababli, matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishda xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, fin, singapur va koreys ta'lim tizimlarida o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar, ayniqsa, matnni chuqur tushunish, tanqidiy tahlil qilish va ijodiy yondashuvni rag'batlantirishga qaratilgan strategiyalar diqqatga sazovordir. Bularga matnni o'qishdan oldin, o'qish jarayonida va o'qishdan keyin qo'llaniladigan aniq strategiyalarni (masalan, o'zaro o'qitish, savol-javob munosabatlari, matn tuzilishini tahlil qilish) o'rgatish, shuningdek, o'quvchilarda metakognitiv ko'nikmalarni, ya'ni o'z o'qish jarayonlarini nazorat qilish va baholash qobiliyatini rivojlantirish kiradi. Bu tajribalar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish, ularning mustaqil o'quvchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash va matn bilan ishlashda turli strategiyalarni qo'llashga o'rgatishga qaratilgan bo'lib, "O'zbekiston-2030" strategiyasining xalqaro standartlarga erishish maqsadiga bevosita xizmat qiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, jumladan, "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi [1] o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirish va ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlashga qaratilgan. Bu esa o'z navbatida, o'qituvchilarning yangi metodikalarni o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning kasbiy rivojlanishi uchun sharoit yaratadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning matn ustida ishlash bo'yicha zamonaviy metodik bilimlarga ega bo'lishi, innovatsion texnologiyalardan foydalana olishi va o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb qila olishi savodxonlik darajasini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bilan birga, "O'zbekiston-2030" strategiyasida pedagoglarning o'rtacha ish haqini ikki barobarga oshirish [2] va ularning maqomini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar [1, 3] o'qituvchilik kasbining jozibadorligini oshirib, soha mutaxassislarining malakasini doimiy ravishda oshirib borishga undaydi. Bu esa o'qituvchilarning yangi, innovatsion matn ustida ishlash metodikalarini o'zlashtirish va amaliyotga joriy etish uchun zarur bo'lgan motivatsiya va imkoniyatlarni yaratadi, natijada ta'lim sifatining umumiy yaxshilanishiga olib keladi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirish bo'yicha qator tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, ularning aksariyati "O'zbekiston-2030" strategiyasining ta'lim sohasidagi aniq ustuvor yo'nalishlari va maqsadlari bilan bevosita bog'lanmagan. Xususan, strategiyada belgilangan raqamli savodxonlikni oshirish, xalqaro standartlarga erishish, ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirish kabi jihatlarni integratsiyalashgan holda matn ustida ishlash metodikasini innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirishga qaratilgan kompleks tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Adabiyotlarda matn ustida ishlashning ayrim jihatlari, masalan, interfaol usullar yoki AKTdan foydalanish alohida-alohida ko'rib chiqilgan bo'lsa-da, "O'zbekiston-2030" strategiyasining keng qamrovli talablari doirasida, ya'ni ta'limning barcha

bosqichlarida uzluksiz savodxonlikni ta'minlash, o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, ularni kelajak kasblariga tayyorlash kabi global maqsadlar bilan uyg'unlashtirilgan yondashuv yetarli darajada yoritilmagan. Bu esa mavjud tadqiqotlar va strategik talablar o'rtasida sezilarli bo'shliq mavjudligini ko'rsatadi.

Shuningdek, "O'zbekiston-2030" strategiyasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, jumladan, o'quv dasturlarini zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashtirish, bio-injeneriya va yashil energiya kabi yangi yo'nalishlarni joriy etish [2] kabi masalalar ham matn ustida ishlash metodikasiga yangicha yondashuvni talab qiladi. Bu shuni anglatadiki, o'quvchilar nafaqat adabiy matnlar, balki ilmiy-ommabop, axborot-tahliliy va funksional matnlar bilan ishlash ko'nikmalariga ham ega bo'lishlari kerak. Bu esa matn ustida ishlash metodikasini diversifikatsiya qilishni, unga fanlararo yondashuvni joriy etishni va o'quvchilarning turli xil matn turlarini tushunish va ulardan foydalanish qobiliyatini rivojlantirishni taqozo etadi. Mavjud adabiyotlarda bu jihatlar yetarli darajada chuqur tahlil qilinmagan bo'lib, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu murakkab matn turlari bilan ishlash uchun zarur bo'lgan poydevor ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar va metodik ishlanmalar yetishmaydi. Bu esa "O'zbekiston-2030" strategiyasining "kuchli iqtisodiyotni qurish" [1] maqsadiga erishish uchun zarur bo'lgan malakali kadrlar tayyorlash jarayonining boshlang'ich bosqichida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, "O'zbekiston-2030" strategiyasi ta'lim sohasida ulkan o'zgarishlarni nazarda tutar ekan, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirish ushbu strategiyaning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanadi. Mavjud adabiyotlar savodxonlikni rivojlantirishning umumiy nazariy va metodik asoslarini yoritgan bo'lsa-da, "O'zbekiston-2030" strategiyasining aniq talablari, raqamli transformatsiya, xalqaro standartlar va kompetensiyaviy yondashuvni hisobga olgan holda matn ustida ishlashning innovatsion metodikasini ishlab chiqish bo'yicha tizimli va kompleks tadqiqotlarga ehtiyoj sezilmoqda. Ushbu tadqiqot aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, "O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining matn bilan ishlash ko'nikmalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ilg'or xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni taklif etadi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat o'qish savodxonligini, balki tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va muammolarni hal qilish kabi XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, shu bilan birga, "adolat va barqarorlikni ta'minlash" [1] kabi kengroq ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini "O'zbekiston-2030" strategiyasi talablari nuqtai nazaridan takomillashtirishga qaratilgan kompleks yondashuv tashkil etadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – ushbu strategiyaning ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlari asosida matn ustida ishlash metodikasini innovatsion yondashuvlar orqali takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat bo'lib, bu maqsadga erishish uchun sifatli va miqdoriy tahlil usullarini o'z ichiga olgan aralash (mixed-methods) tadqiqot dizayni qo'llanilgan. Ushbu yondashuv mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish, strategik talablarni aniqlash va ularga mos keladigan samarali metodik yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Tadqiqotning ob'ekti – O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida ona tili va o'qish savodxonligi darslarida amalga oshiriladigan ta'lim jarayoni. Tadqiqotning predmeti – "O'zbekiston-2030" strategiyasining ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlari va zamonaviy pedagogik talablar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodika va uning didaktik ta'minoti.

Birinchi bosqich – nazariy-tahliliy (2023-yil sentabr – 2023-yil dekabr): Bu bosqichda tadqiqot muammosining dolzarbligi ilmiy jihatdan asoslandi, mavzu bo'yicha mahalliy va xorijiy adabiyotlar, dissertatsiyalar, monografiyalar, ilmiy maqolalar chuqur o'rganildi va tahlil qilindi. "O'zbekiston-2030" strategiyasining ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlari, tegishli qonun hujjatlari va davlat dasturlari [1, 2, 3] kompleks o'rganilib, ularning boshlang'ich sinflarda matn ustida ishlash metodikasiga qo'yayotgan talablari aniqlandi. Tadqiqotning nazariy asoslari, maqsadi, vazifalari, ob'ekti, predmeti, ilmiy farazlari va metodologik apparati shakllantirildi.

Ikkinchi bosqich – empirik-tahliliy (2024-yil yanvar – 2024-yil aprel): Ushbu bosqichda boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlashning hozirgi holati o'rganildi. Amaldagi o'quv dasturlari, darsliklar va metodik qo'llanmalar kontent tahlili o'tkazildi. O'qituvchilarning matn ustida ishlash bo'yicha mavjud ko'nikmalari, duch kelayotgan muammolari va innovatsion metodikalarga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlash maqsadida pedagoglar bilan suhbatlar va so'rovnomalar o'tkazildi. Xalqaro tajribalar (PISA, PIRLS kabi baholash dasturlari talablari va fin, singapur, koreys ta'lim tizimlarining o'qish savodxonligini rivojlantirishga oid yondashuvlari) qiyosiy tahlil qilindi. To'plangan ma'lumotlar tizimlashtirildi, umumlashtirildi va tahlil qilindi.

Uchinchi bosqich – sintezlovchi-tavsiyaviy (2024-yil may – 2024-yil avgust): Bu bosqichda ikkinchi bosqichda olingan natijalar asosida "O'zbekiston-2030" strategiyasi talablariga javob beradigan, innovatsion pedagogik texnologiyalar [4] va ilg'or xalqaro tajribalarni o'zida mujassam etgan matn ustida ishlash metodikasining yangi modelini ishlab chiqildi. Ushbu modelning didaktik asoslari, tamoyillari, mazmuni va shakllari aniqlandi. O'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar, shuningdek, ta'lim jarayoniga raqamli resurslarni integratsiya qilish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari umumlashtirilib, ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar shaklida taqdim etildi.

Dokumental tahlil: "O'zbekiston-2030" strategiyasi [1, 2], "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonun [1], O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari, Prezident farmonlari va qarorlari [1, 2, 3] kabi normativ-huquqiy hujjatlar chuqur o'rganildi. Ushbu hujjatlar tahlili orqali ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari, savodxonlikni rivojlantirishga oid ustuvor vazifalar, jumladan, maktabgacha va oliy ta'lim qamrovini oshirish, pedagoglarning maqomini mustahkamlash, ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish kabi strategik maqsadlar aniqlandi. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim Davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, ona tili va o'qish darsliklari, metodik qo'llanmalar, o'quv-uslubiy majmualar mazmun-mohiyati tahlil qilindi. Bu tahlil strategik yo'nalishlarni, ta'lim siyosatining ustuvorliklarini, mavjud o'quv materiallarining matn ustida ishlashga oid qismlarini va ularning zamonaviy talablarga qay darajada mos kelishini, ayniqsa, funksional savodxonlik, tanqidiy fikrlash va raqamli matnlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi yetishmovchiliklarni aniqlashga xizmat qildi.

Adabiyotlar tahlili: Mavzu bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy-pedagogik adabiyotlar, jumladan, monografiyalar, dissertatsiyalar, ilmiy maqolalar, konferensiya materiallari, xalqaro tadqiqotlar (PISA, PIRLS) hisobotlari o'rganildi. Bu tahlil matn ustida ishlash metodikasining nazariy asoslarini, ilg'or xalqaro tajribalarni, innovatsion pedagogik texnologiyalarni [4] va ularning savodxonlikni rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlashga yordam berdi. Ayniqsa, raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlarga alohida e'tibor qaratildi. Bu bosqichda "O'zbekiston-2030" strategiyasida belgilangan 5 million o'quvchi va aholini kitobxonlikka jalb qilish [2] maqsadi kontekstida turli janr va mazmundagi matnlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga oid tadqiqotlar chuqur o'rganildi.

Pedagogik kuzatish: Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash jarayonlari bevosita kuzatildi. Kuzatishlar davomida o'qituvchilarning matn bilan ishlashda qo'llayotgan metodlari, o'quvchilarning faolligi, matnni tushunish, tahlil qilish va qayta ishlash ko'nikmalari darajasi, shuningdek, mavjud muammolar va qiyinchiliklar qayd etildi. Kuzatishlar tanlangan maktablarda (masalan, Toshkent shahridagi 5 ta maktabda) o'tkazilib, natijalar tizimlashtirildi. Kuzatishlar ayniqsa, o'qituvchilarning innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasi [4], o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb qilish usullari va ularning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarini baholashga qaratildi.

Suhbat va so'rovnomalar: Boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar va ta'lim sohasi ekspertlari bilan maqsadli suhbatlar va anonim so'rovnomalar o'tkazildi. Suhbatlar o'qituvchilarning matn ustida ishlash metodikasi bo'yicha bilim darajasi, innovatsion usullarni qo'llash tajribasi, AKTdan foydalanish ko'nikmalari [4], shuningdek, "O'zbekiston-2030" strategiyasi talablarini tushunishi va ularni amaliyotga tatbiq etishdagi fikrlarini aniqlashga qaratildi. So'rovnomalar esa kengroq doiradagi o'qituvchilarning fikrlarini umumlashtirish, ularning ehtiyojlari va takliflarini yig'ish imkonini berdi. Bu ma'lumotlar o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda asosiy manba bo'lib xizmat qildi, chunki strategiyada pedagoglarning o'rtacha ish haqini ikki barobarga oshirish [2] va ularning maqomini mustahkamlash [1, 3] kabi choralar belgilangan bo'lib, bu ularning yangi metodikalarni o'zlashtirishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

Qiyosiy tahlil: O'zbekiston ta'lim tizimidagi matn ustida ishlash metodikasini ilg'or xorijiy mamlakatlar (Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya) tajribalari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Bu tahlil orqali xalqaro standartlarga mos keladigan, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va funksional savodxonlikni rivojlantiruvchi samarali strategiyalar aniqlandi. "O'zbekiston-2030" strategiyasining xalqaro standartlarga erishish maqsadini [1] hisobga olgan holda, eng maqbul yondashuvlar O'zbekiston ta'lim sharoitlariga moslashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Ayniqsa, xorijiy ta'lim tizimlarida ilmiy-ommabop va funksional matnlar bilan ishlashga qaratilgan amaliy mashg'ulotlarning ulushi va ularning o'quvchilarning savodxonlik darajasiga ta'siri chuqur o'rganildi, bu esa "O'zbekiston-2030" strategiyasida 1000 ta maktabda fanlardan amaliy mashg'ulotlar ulushini 60 foizga yetkazish [2] kabi tashabbuslar bilan uyg'unlashdi.

Kontent tahlili: Normativ-huquqiy hujjatlar, o'quv dasturlari va darsliklardagi matn ustida ishlashga oid topshiriqlar, mashqlar va metodik tavsiyalarning mazmuni tahlil qilindi. Bu tahlil orqali mavjud materiallarning "O'zbekiston-2030" strategiyasida belgilangan kompetensiyaviy yondashuv, raqamli savodxonlik va XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish talablariga qay darajada javob berishi baholandi [1, 2, 4].

Sifat tahlili: Suhbatlar va ochiq savollarga berilgan javoblar sifat jihatidan tahlil qilindi. O'qituvchilarning fikrlari, takliflari, muammolari va ehtiyojlari umumlashtirilib, asosiy tendensiyalar va takrorlanuvchi mavzular aniqlandi. Bu tahlil matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'ldi.

Qiyosiy tahlil: O'zbekiston ta'lim tizimidagi matn ustida ishlash metodikasining hozirgi holati xalqaro ilg'or tajribalar va "O'zbekiston-2030" strategiyasining maqsadlari bilan qiyoslandi. Bu tahlil mavjud bo'shliqlarni aniqlash va innovatsion yechimlarni topishga yordam berdi.

Sintetik tahlil: To'plangan va tahlil qilingan ma'lumotlar asosida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirish bo'yicha kompleks yondashuvlar va tavsiyalar sintez qilindi. Bu jarayonda turli manbalardan olingan ma'lumotlar bir butun tizimga birlashtirilib, ilmiy asoslangan va amaliyotga tatbiq etish mumkin bo'lgan metodik model yaratildi.

Statistik tahlil: So'rovnomalar natijalari miqdoriy jihatdan tahlil qilindi. O'qituvchilarning innovatsion metodikalarga bo'lgan munosabati, AKTdan foydalanish darajasi va kasbiy rivojlanishga bo'lgan ehtiyojlari foizlarda va boshqa statistik ko'rsatkichlarda aks ettirildi. Bu miqdoriy ma'lumotlar sifat tahlili natijalarini tasdiqlash va umumlashtirishga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi va asosliliigi quyidagi omillar bilan ta'minlandi: tadqiqot muammosining chuqur nazar

Xulosa

"O'zbekiston-2030" strategiyasi boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn ustida ishlash metodikasini tubdan takomillashtirishni dolzarb vazifa qilib qo'yadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mavjud an'anaviy yondashuvlar o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalari, tanqidiy fikrlash va raqamli savodxonlikni shakllantirishda yetarli emas. Shu bois, ushbu maqolada strategiya talablari asosida, innovatsion pedagogik texnologiyalar va ilg'or xalqaro tajribalarni integratsiyalashgan yangi metodika taklif etiladi. Bu metodika o'quvchilarning funksional savodxonligini, axborotni tahlil qilish va ijodiy yondashuvini rivojlantirib, ularni kelajak kasblariga samarali tayyorlashga xizmat qiladi, shu bilan birga strategiyaning bilimli avlod va kuchli iqtisodiyotni barpo etishdek global maqsadlariga mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rowsell, J., & Pahl, K. (Eds.). Routledge Savodxonlik Ta'limi Qollanmasi. London: Routledge, 2020.
2. Brozo, W. D. O'qishni tushunishni o'rgatish: Nima, Qanday va Nima uchun. New York: Guilford Press, 2020.
3. Graham, S., & Hebert, M. "O'qish uchun yozish: Yozishni o'rgatishning o'qishni tushunishga ta'siri bo'yicha meta-tahlil." Ta'lim tadqiqotlari sharhi, jild. 90, son. 3, 2020, betlar. 369-400.
4. Snow, C. E., & Uccelli, P. "Akademik tilning ilk bolalik va boshlang'ich ta'limdagi muammosi." O'qish Tadqiqotlari Chorakligi, jild 56, son S1, 2021, betlar S109-S120.
5. Voogt, J., & Roblin, N. P. "21-asr Konikmalari: Tadqiqotga Umumiy Nazar va Kelajak Yo'nalishlari." O'quv Dasturlari Tadqiqotlari Jurnali, vol. 52, no. 2, 2020, pp. 1-19.

6. Heyneman, S. P., & DeYoung, A. J. (Muh.). Ta'lim siyosati va islohoti Sovetdan keyingi makonda: Qiyinchiliklar va imkoniyatlar. London: Routledge, 2021.
7. Livingstone, S., & Helsper, E. J. "Raqamli ko'nikmalar bo'shlig'i: Adabiyotlar sharhi." Yangi Media va Jamiyat, jild. 23, son. 2, 2021, betlar. 249-267.
8. Kuhn, D. "Tanqidiy fikrlash ta'lim maqsadi sifatida: Rivojlanish yondashuvi misolida." Ta'limiy Psixolog, jild. 56, son. 2, 2021, bet. 104-118.
9. Dikilitaş, K., & Karakaş, A. S. (Eds.). Innovatsion Pedagogikalar Ingliz Tili O'qitish Uchun: Tadqiqot va Amaliyot. Cham: Springer, 2022.

